

Nr 133

Utlåtande i anledning av motioner om den psykiska hälso- och sjukvården.

(2:a avd.)

Motionerna

I de likalydande motionerna I: 243 av herr Dahlnén m. fl. och II: 283 av herr Wedén m. fl. har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

1. begära förslag om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan med adekvata möjligheter att bedriva och stimulera forskning bl. a. vad gäller förebyggande psykisk hälsovård samt med pedagogiska möjligheter att göra den vidgade insikten känd inom aktuella områden i enlighet med vad i motionerna anförts,

2. ge till känna vad i motionerna anförts angående

a) grundutbildning för läkare, psykologer och andra som har med den psykiska folkhälsan att göra samt

b) nödvändigheten av snara åtgärder för att minska den stora bristen på psykiatrer och för att förbättra rekryteringsläget.

Remissyttrandet

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *socialstyrelsen*. Styrelsen har först i vad gäller frågan om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan erinrat om att styrelsen (respektive medicinalstyrelsen) tidigare yttrat sig över motioner med likartat syfte som de nu föreliggande. Därefter har styrelsen i denna fråga anförts följande.

Enligt socialstyrelsens uppfattning är det — som socialstyrelsen också anförts i sina tidigare yttranden — helt klart, att den psykiska hälsovården icke är tillfredsställande ordnad, att resurserna är splittrade och otillräckliga samt att målsättningen ingalunda alltid är klart definierad. Det föreligger otvivelaktigt stort behov av forskning inom detta område. Åtskilliga tecken tyder på att det inom det nuvarande samhället finns psykiskt skadliga faktorer, som det är angeläget att avlägsna eller åtminstone modifiera. Sådana tecken är bl. a. de aktuella, mycket allvarliga epidemierna av narkotikamissbruk, tilltagande alkoholmissbruk i lägre åldrar, den svårbemästrade ungdomsbrottsligheten samt de alltför höga frekvenserna av suicidförsök och suicid. Påfrestningar inom arbetslivet kan innebära allvarliga risker för den psykiska hälsan. Forskning beträffande olika stressfaktorer och deras inverkan på individer med olika personlighetsstruktur pågår men behöver intensifieras; det erfordras bättre urvalsmetoder för placering i olika

Bihang till riksdagens protokoll 1969. 6 saml. Nr 133

slag av arbeten men säkerligen är det också nödvändigt att det psykiska klimatet på arbetsplatserna förbättras i olika hänseenden. Man har i stigande utsträckning registrerat närvaron av psykiska problem inom arbetslivet; särskilda problemgrupper från psykisk hälsovårdssynpunkt är t. ex. de redan psykiskt handikappade, de fysiskt handikappade och äldre personer. Det förhållandet att inte mindre än ca 40 % av de förtidspensioner, som utbetalades i januari 1966, hade beviljats på grund av psykisk sjukdom understryker vad här angivits. Det torde också vara möjligt att arbetskravens flexibilitet är för liten för att möjliggöra en arbetsplacering av även lindrigt psykiskt skadade.

Det är emellertid inte klarlagt på vilket sätt forskning inom den psykiska hälsovården lämpligen bör ordnas. En utredning av hithörande frågor är därför enligt styrelsens uppfattning synnerligen angelägen. Det kan framhållas att forskning inom områden, som mer eller mindre direkt är av betydelse för den psykiska hälsovården bl. a. bedrivs vid psykiatriska, socialmedicinska, psykologiska, pedagogiska och sociologiska institutioner, vid Laboratoriet för klinisk stressforskning vid Karolinska sjukhuset, Statens arbetsklirik och Arbetsmedicinska institutet. Uppräkningen gör icke anspråk på att vara fullständig. Utredningen bör i första hand kartlägga i vilken omfattning och vid vilka institutioner forskning f. n. bedrivs samt det eventuella behovet av samordning. Om behov av ett institut för den psykiska folkhälsan befinnes föreligga, bör dess målsättning och verksamhetsområden samt dess organisation noggrant analyseras. Det är uppenbart att det i likhet med motionärernas förslag måste få en tvärvetenskaplig karaktär.

I motionerna uttalas att psykoterapiutbildningen är en väsentlig del av samhällets ansvar för den psykiska ohälsan och att så radikala åtgärder nu förväntas att de ger både läkare, psykologer och andra som arbetar med psykiskt skadade människor bästa möjliga grundutbildning. Beträffande denna del av motionerna erinrar socialstyrelsen om att den i ett remissvar den 14 november 1968 (ställt till socialdepartementet) utvecklade sina synpunkter på frågan om utbildning i psykoterapi. I sistnämnda remissvar har styrelsen, såvitt nu är i fråga, anfört i huvudsak följande.

Styrelsen har vid överväganden av förevarande problemkomplex kommit till den uppfattningen att en utredning av formerna för psykoterapiutbildningen i landet är ofrånkomlig. Såsom Riksorganisationen för mental hälsa i sin framställning anfört härom sammanhänger denna fråga väsentligen med läkarutbildningen. F. n. är förhållandet det att det i specialistutbildningen för läkare ej ingår någon obligatorisk och systematiskt organiserad utbildning och träning beträffande indikationsställande, användbarhet och tillämpning av olika psykoterapeutiska behandlingsmetoder och att följaktligen specialistbehörighet i psykiatri kan vinnas utan att något slag av formell kompetens i detta hänseende dokumenterats. Det är emellertid ej enbart läkare som har behov av utbildning i psykoterapi. Andra personal-kategorier med människovårdande uppgifter inom sjukvården, t. ex. psykologer, socionomer m. fl. torde vara betjänta av utbildning inom detta speciella område. Riksorganisationen för mental hälsa har framhållit att även andra än läkare, främst psykologer, socionomer och sociologer på lic.-nivå bör kunna erhålla specialutbildning i psykoterapi samt att det inom hälso-

och sjukvården även föreligger behov av psykoterapiassistenter med lägre grundutbildning och kompetens.

Styrelsen ställer sig positiv till en förutsättningslös utredning angående formerna för utbildning i psykoterapi. Det torde enligt styrelsens mening vara lämpligt att en expertgrupp tillsättes för detta ändamål med deltagande av bl. a. representanter för universitetskanslersämbetet och socialstyrelsen omfattande såväl läkare, psykologer som socionomer. En dylik arbetsgrupp bör bl. a. framlägga förslag hur undervisningen i psykologi och psykoterapi skall kunna förbättras inom ramen för läkares grundutbildning och särskilt under allmänutbildningen i psykiatri som den nu planerats. Vidare bör klarläggas, hur utbildningen i psykoterapi skall infogas i specialistutbildningen i psykiatri och hur den högre utbildningen i psykoterapi (psykoanalys och andra mera avancerade metoder) skall organiseras. Arbetsgruppen bör vidare ha till uppgift att analysera, vilka personalgrupper som skall få syssla med psykoterapi och vilken utbildning dessa kategorier skall behöva. Vidare bör klarläggas var gränsen skall dragas mellan sådan sjukvårdande verksamhet, där läkaren måste vara ansvarig, och sådan rådgivande eller liknande verksamhet, där detta icke är nödvändigt.

Denna ovan skisserade utbildningsverksamhet skall utgöra grundvalen för psykoterapiverksamhet. Det kan i detta sammanhang hänvisas till att socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet i gemensam skrivelse i februari 1968 på grundval av ämbetsverkens utredning: »Läkares grundutbildning och vidareutbildning» (SOU 1967:51) understrukit angelägenheten av jämväl ökat beteendevetenskapligt inslag i läkarutbildningen. I skrivelsen anföres inledningsvis att i den allmänna debatten om läkares roll i det moderna samhället har bl. a. framhållits dennes bristande förmåga till helhetssyn med en renodlat medicinsk och alltför ringa social och patientpsykologisk inriktning. Den nuvarande utbildningen har enligt kritiken i alltför hög grad givit den blivande läkaren en biologisk-naturvetenskaplig grundsyn på människan på bekostnad av en mera beteendepreäglad attityd. På grundval härav skisserade ämbetsverken vissa lösningar till förbättrad utbildning inom detta område såväl inom grundutbildningen som vidareutbildningen.

Motionärerna uttalar att ökad vikt i socionomutbildningen måste läggas vid insikter i människovård i djupare mening och att därför de klientorienterade ämnena som psykologi, sociologi och social behandlingsmetodik måste få en starkare ställning i kursplanerna. I denna fråga har socialstyrelsen anfört följande.

Vad slutligen angår frågan om socionomutbildningen och förstärkningen av de klientorienterade ämnena på kursplanerna delar styrelsen i princip den i vederbörande motion framförda uppfattningen. I yttrande den 19 april 1968 angående forskningsresurser vid socialhögskolorna uttalade styrelsen också bl. a. att ett ämnesområde som borde prioriteras vid en forskningsuppbyggnad vore socialvårdsmetodiken.

Frågan om utbildningen och dess utformning ingår i helhetsperspektivet av socialvårdens framtida uppläggning. Under de senaste åren har olika utredningar tillsatts för att undersöka socialvården från olika aspekter. Dessutom har inom socialdepartementet i april 1969 tillsatts en samarbetskommitté för social forskning med socialministern som ordförande samt med ledamöter från olika statliga myndigheter med anknytning till det sociala

området och till utbildningsområdet liksom från vissa socialvårdsorganisationer m. m. Kommittén skall bl. a. främja undersökningar och forskningsprojekt i det socialpolitiska reformarbetet samt verka för samarbete mellan förvaltningen och forskningssidan.

Med hänsyn härtill och då frågan om sociala forskningen är föremål för ingående bedömningar och överväganden anser styrelsen sig f. n. inte kunna behandla utbildningsfrågan separat.

Vad angår det i motionerna framhållna behovet av snara åtgärder för att minska bristen på psykiatrer och för att förbättra rekryteringsläget har socialstyrelsen anfört följande.

Vidkommande frågan om rekrytering av läkare till psykiatri har denna behandlats i ett av socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet 1968 avgivet förslag rörande läkares grundutbildning och vidareutbildning. Det har därvid bl. a. framhållits, att vidareutbildningens intressen bör beaktas när man tar ställning till konstruktionen av läkartjänster och prioritering av krav på sådana tjänster. Detta anges vara av utomordentlig betydelse, eftersom man genom utbildningstjänsterna kan påverka rekryteringen till olika verksamhetsfält och långsiktigt styra hälso- och sjukvårdsutvecklingen. I förslaget återges beräkningar rörande framtida behov av och tillgång på läkare inom det psykiatriska vårdområdet. Ett uppsatt mål om 1 600 specialister i psykiatri anses kunna uppnås under första hälften av 1980-talet, och totalt beräknas vid denna tid 2 300—2 400 läkare komma att arbeta inom detta vårdområde. Med utgångspunkt från sagda förslag och senare gjorda beräkningar av Socialdepartementets sjukvårdsdelegation har Kungl. Maj:t i prop. 1969: 35 preciserat ett program för utvecklingen av antalet läkartjänster på olika områden under perioden 1969—1975. 1969 års riksdag har inte haft något att erinra mot programmet.

Utskottet

I sitt yttrande över motionerna konstaterar socialstyrelsen bl. a. att den psykiska hälsovården inte är tillfredsställande ordnad, att resurserna är splittrade och otillräckliga samt att målsättningen ingalunda alltid är klart definierad. Styrelsen betonar att det föreligger ett stort behov av forskning inom området men att det inte är klarlagt på vilket sätt denna forskning bör bedrivas. En utredning av hithörande frågor är därför enligt styrelsens mening synnerligen angelägen. Utskottet får för sin del ansluta sig till socialstyrelsens uppfattning om behovet av en utredning men vill betona att denna utredning bör vara förutsättningslös. Den ståndpunkt utskottet härmed intagit bör av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t.

Vad därefter gäller motionärernas önskemål om att riksdagen skall ge till känna vad i motionerna anförts om grundutbildning för läkare, psykologer och andra som har med den psykiska folkhälsan att göra avser detta yrkande uttalanden i motionstexten om dels psykoterapiutbildning, dels utbildning för socionomer. I förstnämnda fråga har till utbildningsdepartementet ingivits en framställning från riksorganisationen för mental hälsa, vilken för närvarande, enligt vad utskottet inhämtat, är under remissbehand-

ling. Utskottet anser sig därför såvitt gäller psykoterapiutbildningen inte böra föreslå riksdagen att göra det av motionärerna önskade uttalandet. Vad angår en förstärkning av de klientorienterade ämnena i socionomutbildningen anser sig utskottet med hänsyn till vad socialstyrelsen anfört härom inte heller böra föreslå något riksdagsuttalande. Utskottet avstyrker alltså motionerna i nu ifrågavarande del.

Sedan motionerna väcktes har för riksdagen redovisats ett program för användningen av läkartillskottet i landet fram till och med år 1975. Programmet innebär en satsning på framför allt den öppna vården utanför sjukhusen, den psykiatriska vården och långtidssjukvården. Med hänsyn härtill anser sig utskottet inte nu böra föreslå något uttalande från riksdagen i fråga om tillgången på psykiatrer och avstyrker därför motionerna i denna del.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen i anledning av motionerna I: 243 och II: 283, såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående den psykiska hälsovården,
2. att riksdagen avslår motionerna I: 243 och II: 283 i vad de avser grundutbildning för läkare m. fl.,
3. att riksdagen avslår motionerna I: 243 och II: 283 i vad de avser bristen på psykiatrer.

Stockholm den 4 november 1969

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Birger Andersson (s), Axel Andersson (fp), Virgin (m), Ivar Johansson (cp), Mårtensson (s), Bertil Petersson (s), Per Jacobsson (fp), Bengt Gustavsson (s), Herbert Larsson (s), Nyman (fp), Wååg (s), Högström (s), Wallmark (m), Jonsson (s) och Nils-Eric Gustafsson (cp) samt

från andra kammaren: herrar Bohman (m), Almgren (s), Mellqvist (s), Eliasson i Sundborn (cp), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Lindholm (s), Mattsson (cp), Nordstrandh (m), Fagerlund (s), Källstad (fp), Eskel (s), Jönsson i Arlöv (s), fru Ludvigsson (s), herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Elmstedt (cp).